

EXPO KASSA KASSA!

THEMA 7: SAMEN STERK

Vanaf 1850 brengen grootwarenhuizen kapitaal samen om winst, winst en nog eens winst te maken. Arbeidersbewegingen doen hetzelfde met een ander doel: het lot van hun leden verbeteren. Wat begint met kleine bakkerijen in industriesteden groeit uit tot sterke coöperatieven met winkels in elke uithoek van het land. Gedreven door hun politieke idealen beconcurreren ze de markt en elkaar.

Na de Tweede Wereldoorlog doven de traditionele coöperatieven langzaam uit. Maar de coöperatieve droom blijft bestaan. De laatste decennia swingt het aantal initiatieven opnieuw de pan uit. Sociale en ecologische motieven liggen vaak aan de basis. Samenwerking en solidariteit zijn de codewoorden.

Van kringloopwinkels over autodelen tot crowdfunding, van repair cafés tot weggeefgroepen op Facebook. Het zijn stuk voor stuk voorbeelden van een economie die steunt op het delen van goederen, diensten en kennis tussen mensen en organisaties. Onder het motto samen sterk zoekt men naar alternatieven waar de wereld beter van wordt.

Coöperaties voor meer welvaart

In de 19de eeuw leven veel boeren en arbeidersgezinnen in erbarmelijke omstandigheden. Kindersterfte, epidemieën en ondervoeding loeren voortdurend om de hoek. In de industriesteden groeit het protest en zien vakverenigingen, mutualiteiten en coöperaties het licht. Consumenten en producenten verenigen zich om voordeliger in hun materiële behoeften te voorzien.

De socialistische arbeidersbeweging steekt het vuur aan de lont. De Gentse Vooruit is het lichtend voorbeeld. Al snel richten ook de katholieken en liberalen bakkerijen, winkels en apotheken op. Her en der verschijnen coöperaties met sprekende namen als Help U Zelve, Welvaart of Le Progrès. Om de prijzen laag te houden, produceren ze hun brood, koffie of kleding vaak zelf. De winst vloeit terug naar de leden. Daarnaast worden de andere takken van de arbeidersbeweging, de volkshuizen, mutualiteiten of politieke organisaties, ermee gefinancierd.

Hoogtij en verval van de traditionele coöperaties

Van industriële bakkerijen over kledingwinkels tot een spaarbank. Van kolenverkoop tot cafés en kruidenierswinkels. Aan het begin van de 20de eeuw vormen de talrijke lokale initiatieven een coöperatief lappendeken waarin de arbeider-consument zijn gading vindt.

De sterke versnippering staat schaalvergroting en groei in de weg. Zowel de christelijke als socialistische arbeidersbewegingen proberen met centralisatie en fusies het tij te keren. Maar de concurrentie met de kapitalistische grootwarenhuizen en supermarkten is bikkelhard.

De kleine coöperatieve winkels spelen minder snel en efficiënt in op het gewijzigde consumptiepatroon. Ook de geboorte van de sociale zekerheid na de Tweede Wereldoorlog holt de bestaansredenen en slagkracht van de coöperaties uit. Vanaf de jaren 1970 sterven de traditionele coöperaties een stille dood.

Eerlijke handel

In de jaren 1960 staat een jonge generatie op die kritiek uit op de welvaartsstijging van het rijke Westen. Allerhande nieuwe sociale bewegingen worden boven het doopvont gehouden: van derdewereldbewegingen over milieubewegingen tot vredesbewegingen. Elk hebben ze hun eigen ideologie, aanpak en achterban. Internationale solidariteit vormt de rode draad.

'Trade, not aid' wordt de slogan van de internationale fairtradebeweging. Een rechtvaardige en duurzame wereldhandel vormt hun speerpunt. Koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië moeten voor hun exportproducten een prijs krijgen die in verhouding staat tot de werkelijke productiekost. In 1971 opent in Antwerpen de eerste Vlaamse Oxfam-Wereldwinkel de deuren. Het initiatief krijgt al gauw navolging in andere steden en dorpen. Ook keurmerken en logo's zien het licht. Fairtradeproducten verschijnen al maar vaker in de rekken van supermarkten of de winkel om de hoek.

Delen en repareren: het nieuwe normaal?

De praktijk om goederen of diensten zoals een auto, gereedschap, tijd of kennis uit te wisselen en te delen, is zo oud als de straat. Lang gebeurt dat vooral informeel tussen familie, vrienden of burens. Vanaf de jaren 1990 ontstaan steeds meer organisaties die zich op hergebruik of deelsystemen toeleggen. Dankzij tweedehandsbeurzen, kringloopwinkels of Repair Cafés krijgen spullen een tweede of derde leven.

Na de economische crisis van 2008 kent het coöperatieve model een boost. Het aantal organisaties of platformen dat goederen en diensten deelt is al lang niet meer op één hand te tellen. Digitalisering en technische innovaties geven een extra impuls. Via een app deel je een auto of fiets met volslagen onbekenden of koop je aan het eind van de dag de overschotjes van de supermarkt. Blijft het belang van die deeleconomie beperkt in verhouding tot de totale economie? Of valt ze in de toekomst niet meer weg te denken?